

Rewitalizacja wnętrza kasyna oficerskiego w Nowym Dworze Mazowieckim

dr inż. arch.

KATARZYNA JANICKA-ŚWIERGUŁA

Politechnika Łódzka

Wydział Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska

ORCID: 0000-0002-4536-3679

Rewitalizacja dziedzictwa architektonicznego stanowi ważny obszar działań mających na celu przywrócenie życia historycznym strukturom oraz zachowanie ich wartości kulturowych. W tym kontekście niedawno zakończone prace konserwatorskie w kasynie oficerskim w Nowym Dworze Mazowieckim nadały mu istotną rangę na terenie kompleksu Twierdzy Modlin.

Zachowanie zabytkowych budynków powojennych oraz ich udział w życiu społecznym uwarunkowane są wpisaniem w nie odpowiedniej funkcji, która pozwoli na ich utrzymanie i publiczną aktywizację. Obiekty te zostały powszechnie uznane za dziedzictwo kulturowe. W miastach garnizonowych architektura militarna nabiera jeszcze większego znaczenia, ponieważ stanowi nośnik wartości niematerialnych. Kompleksy wojskowe uzupełniają krajobraz kulturowy – stanowią relację z przeszłości i wyjaśniają ich ewolucję przestrzenną, dlatego też tak ważna jest ich ochrona i pozostawienie dla przyszłych pokoleń [1].

Głównym celem konserwacji zabytków jest zachowanie wszystkich wartości kulturalnych, a wśród celów szczegółowych należy wyróżnić wzmocnienie oddziaływania ich wartości estetycznych, wyróżnionych w oparciu o analizę wartościującą. Ocena kwestii estetycznych uzasadniona jest obiektywną, mierzalną i poznawalną wartością obiektu, ale także elementami niemierzalnymi, emocjonalnie oddziałującymi na zmysły i powodującymi, że zabytek się podoba. W końcowej fazie analiza ta przybiera postać rozbudowanych przedsięwzięć sprawczych, np. eksperckich, projektowych, administracyjnych, organizacyjnych i wykonawczych [2]. Wartości niematerialne zabytku należy zbadać indywidualnie, „tak by możliwie nic z zachowanych wartości nie mogło być pominięte, a przez to,

jako pozbawione należytej ochrony, znaleźć się w stanie zagrożenia”. „(...) przy wytycznych za punkt wyjścia przyjęć by należało stronę ideową, treściową, a więc niematerialną dzieci. Waloryzację trzeba zatem traktować nie jako decydujące zakwalifikowanie, lecz jako czynnik doradczy, a co najwyżej hierarchizację poprzedzającą ustalenie wytycznych do ochrony i konserwacji” [3].

Prace adaptacyjne mogą przebiegać dwutorowo. Mogą dążyć do przywrócenia dawnego wystroju lub wyposażenia, a więc jako efekt przeprowadzenia przedprojektowych studiów i badań naukowych. Następuje wówczas odtworzenie minionej formy zabytku w materiałach historycznych charakterystycznych dla danego obiektu. Mogą być także przysposobieniem budynku zabytkowego do współczesnej funkcji poprzez wykorzystanie w pracach adaptacyjnych współczesnej, suchej technologii odwracalnej, co stanowi z reguły odpowiedź na sytuację wymuszoną uwarunkowaniami ekonomiczno-społecznymi [4].

Konieczność adaptacji powojennych obiektów zabytkowych do nowych funkcji ma z reguły podłoże typowo ekonomiczne. Tylko budynki o największej wartości mogą być utrzymywane w formie muzeów, a bieżące utrzymanie przezwyciężającej części zabytków musi być pokrywane ze środków właścicieli i użytkowników. W praktyce oznacza to, że większość tych obiektów należy adaptować do nowych funkcji [5].

Wsparcie i znacznym odciążeniem przy wykonywaniu prac adaptacyjnych i rewitalizacyjnych dla właścicieli zabytków mogą być dotacje. Kryteria przyznawania środków finansowych kładą duży nacisk na pozakonserwatorskie uzasadnienia i argumentacje powodów podjęcia działań w historycznych obiektach, które widziane są przede wszystkim jako potencjał, którego wykorzystanie powinno mieć przełożenie na rozwój lokalny czy regionalny. Rewitalizacja zabytku jest w takim ujęciu środkiem do, na przykład, lepszego dostępu do infrastruktury kulturalnej czy wzrostu liczby turystów odwiedzających daną gminę, a nie celem samym w sobie [6].

Przedsięwzięciem uwzględniającym na szeroką skalę wieloaspektowość prac konserwatorskich przy zabytku jest rewitalizacja kasyna oficerskiego w Nowym Dworze Mazowieckim. Pozyskanie środków finansowych na prace rewitalizacyjne w ramach „Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2014–2020” pozwoliło zatrzymać jego postępującą degradację. Projekt podzielono na cztery etapy, każdy z nich otrzymał wsparcie finansowe, co finalnie dało kwotę 11,7 mln zł dotacji [7]. Reprezentacyjny obiekt o bogatej historii będący niegdyś miejscem spotkań towarzyskich i kulturalnych odzyskał dawny blask, stając się przy tym aktywatorem lokalnej społeczności.

Cel artykułu i przyjęta metodologia badań

We wcześniejszym opracowaniu zatytułowanym Rekonstrukcja sufitu w sali teatralno-kinowej kasyna oficerskiego w Twierdzy Modlin [8], opublikowanym w 2022 roku, autorka analizowała problematykę prac konserwatorskich w obrębie wybranego pomieszczenia kasyna. Omawiała aspekty związane z technologią, dawnymi rozwiązaniami budowlanymi oraz przedstawiła proces rekonstrukcji uszkodzonego sufitu. Podjęła także kwestie charakterystyki zewnętrznego kostiumu architektonicznego oraz innowacyjnych rozwiązań wewnątrz obiektu.

Fot. 1. Sufit w sali teatralno-kinowej – stan przed rozpoczęciem prac rewitalizacyjnych; źródło: [5]

Fot. 2. Foyer przed salą teatralno-kinową – stan przed rozpoczęciem prac rewitalizacyjnych; źródło: [5]

Celem artykułu jest nawiązanie do poprzednich badań oraz analiza rewitalizacji wnętrza kasyna zrealizowanej w latach 2018–2023, z uwzględnieniem nowych aspektów i wniosków. Przeprowadzone prace konserwatorskie nagrodzono we wrześniu 2023 roku trzecim miejscem w konkursie „Renowacja Roku Zabytków Mazowsza” organizowanym przez Samorząd Województwa Mazowieckiego. Jury pod przewodnictwem

Profesor Małgorzaty Rozbickiej z Politechniki Warszawskiej doceniło kompleksowość przeprowadzonych działań, które przyczyniły się do zachowania integralności i autentyzmu zabytku [9].

W artykule wykorzystano metodę studium przypadku oraz analizę jakościową działań rewitalizacyjnych w obrębie kasyna, bazując w głównej mierze na kwerendzie archiwalnej, informacjach zawartych w programie prac

konserwatorskich, projekcie wykonawczym oraz na badaniach empirycznych polegających na bezpośredniej obserwacji przeprowadzonych prac.

Przyjęte kierunki rewitalizacji zespołów powojennych

W ochronie dziedzictwa kulturowego kluczową rolę odgrywa nastrój (atmosfera) panujący w zespole zabytkowym, osiągną

poprzez integralność poszczególnych obiektów zabytkowych oraz spójność estetyczną ich otoczenia. Zachowanie oryginalnych relacji przestrzennych w obrębie pomilitarnego układu urbanistycznego umożliwi przekazanie informacji o walorach krajobrazu kulturowego szerokiemu gronu odbiorców. Przed rozpoczęciem prac adaptacyjnych powinno się poddać kompleks wartościowaniu, począwszy od określenia cech, które czynią go czytelnym w pejzażu miejskim, a następnie określić cechy, jakie reprezentuje w krajobrazie kulturowym. Pozwala to wyodrębnić elementy, które należy bezwzględnie zachować i dostosować skalę rewitalizacji do potrzeb danego kompleksu powojkowego [10].

Na obszarze Polski pod wpływem splotu wydarzeń historycznych zachowały się obiekty, dzieła i zespoły fortyfikacyjne charakteryzujące się dużą różnorodnością rozwiązań oraz wysokim stopniem zachowania. Stały się one obrazem trwającej przez tysiąclecia ewolucji budownictwa obronnego okresu rozkwitu sztuki fortyfikacyjnej w XIX wieku i jej zmierzchu w połowie XX wieku. „Unikalne wartości zabytkowe, wspólne cechy strukturalno-przestrzenne szeroko opisywane w licznych opracowaniach naukowych i popularnonaukowych wskazują na potrzebę stosowania rozważnej, logicznej i konsekwentnej polityki konserwatorskiej kompleksowo obejmującej wyodrębniający się w ten sposób zasób krajowy, której wyrazem mogą być między innymi konserwatorskie zasady adaptacji” [11].

Wyróżnienie wspomnianych zasad adaptacji zespołów fortyfikacyjnych, charakteryzujących się skomplikowaną strukturą przestrzenną, skłania do wskazania wśród nich grup obiektów o wspólnych cechach użytkowych:

- Obiekty budowlane obrony czynnej i biernej z wnętrzami użytkowymi oraz urządzeniami technicznymi, które charakteryzują się niespełniającymi współczesnych norm i standardów niewielkimi wnętrzami o ograniczonym doświetleniu i skomplikowanym układzie komunikacyjnym.
- Obiekty zaplecza technicznego i logistycznego pełniące wcześniej funkcje uzupełniające względem zadań obrony czynnej i biernej. Wśród nich te o konstrukcji murowanej (koszary, budynki mieszkalne dla kadry oficerskiej, kasyna itp.) zachowały się w dużo lepszym stanie i mają one wysoki potencjał adaptacyjny.
- Budowle ziemne z terenami otwartymi, wykonane głównie z ziemi, a także place utwardzone i nieutwardzone. Zróżnicowana rzeźba terenu z jednej strony jest przeszkodą dla wprowadzenia współczesnych form zagospodarowania, a z drugiej tworzy atrakcyjne wizualnie układy przestrzenne.

Rys. 1 – Rzut parteru; źródło: opracowanie własne

Rys. 2 – Rzut piętra I; źródło: opracowanie własne

- Obiekty i elementy wyposażenia nieposiadające wnętrz użytkowych, jak np. sieci uzbrojenia terenu, przejazdy, ogrodzenie, mury itp. [11]

Po II wojnie światowej obiekty pomilitarne znalazły się pod zarządem Wojska Polskiego lub armii sowieckiej. Po 1993 roku, kiedy to wojska radzieckie wycofały się z terytorium Rzeczypospolitej, ich mienie przejęły samorządy terytorialne, a ogromne kompleksy wymagały adaptacji do nowych funkcji [12]. Brak odpowiednich regulacji prawnych, zły stan techniczny oraz skala zabudowań utrudniały ich szybką odbudowę. Niszczące budynki stały się lokum dla niechcianych lokatorów, przekształcając się w symbol negatywnych skutków transformacji ustrojowej. Skupiono się wówczas głównie na ratowaniu reprezentacyjnych budynków, które można było przekształcić w obiekty użyteczności publicznej,

a budowle o mniejszych walorach artystycznych traktowano czasami wręcz jako tereny zdegradowane [10].

Budynki zaplecza technicznego i logistycznego zachowały się w dość dobrym stanie i stosunkowo łatwo poddać je adaptacji, czego przykładem mogą być pocarskie obiekty koszarowe z przełomu XIX i XX wieku, które przekształcono na funkcje muzealne. Zostały one przebadane przez Dorotę Gawryluk. Mowa tu o Muzeum w Legionowie Oddział Paski, które zaadaptowało budynek dawnego kasyna oficerskiego wybudowanego w 1892 roku w konstrukcji drewnianej, a także o Muzeum Historycznym w Skierniewicach przeniesionego do powojkowego lazaretu. Budynek ten, pochodzący z 1890 roku, stanowił fragment większego kompleksu carskich koszar. Prawidłowa adaptacja obu tych obiektów była możliwa tylko dzięki uszanowaniu szeroko pojętych zasad konserwatorskich [13].

Dawne koszary można w dość naturalny sposób zaadaptować chociażby do funkcji mieszkaniowej, bibliotecznej czy muzealnej. Informacje na temat ciekawych przykładów takiej działalności przytacza w swoim artykule Dorota Gawryluk, przywołując m.in. realizację na terenie pokoszarowym w Tübingen w Niemczech, które otrzymało w 2001 roku Niemiecką Nagrodę Urbanistyczną, adaptację zespołów koszarowych z drugiej połowy XIX wieku w Erlangen, bibliotekę Uniwersytetu Pompeu Fabra w Barcelonie czy też Muzeum Historii Wojskowej w Koszarach Collinsa w Dublinie. Ponadto badaczka wyróżnia dwa sposoby podejścia do rewitalizacji obiektów pokoszarowych: budynki, w których adaptacja szanuje zastaną tkankę historyczną i subtelnie wpisuje w nową funkcję (np. City Park w Poznaniu, czyli adaptacja i przebudowa koszar 15. Pułku Ułanów), oraz realizacje, w których działalność architektów silnie kontrastuje z tłem historycznym, wyróżnia się i przyciąga uwagę (np. Brama Mazurska w Ełku) [14, 1].

W trakcie swoich badań Marta Rudnicka-Bogusz stwierdziła, że o ile udana przebudowa zespołów koszarowych może dać im nowe życie, nadać aktualne funkcje społeczne i przywrócić genius loci, o tyle przykłady pokazują, że nieudana adaptacja, mimo przywrócenia do stanu użytkowości, wykorzenia z nich wartości historyczne oraz sentymentalne. Stąd też zabiegi rewitalizacyjne muszą opierać się nie tylko o kalkulacje ekonomiczne, ale także o ukierunkowanie na zrównoważony rozwój kulturowy. Głównym problemem konserwatorskim jest zaadaptowanie zabytku do nowej funkcji, która pozwoli zachować jego walory edukacyjne oraz przekształcić go w miejsce pamięci, a miarą sukcesu rewitalizacyjnego jest stopień uznania społecznego [1].

Relacje w układzie przestrzennym, charakterystyczne gabaryty, ascetyczna stylizacja oraz modułowość to wytyczne, które pozwalają widzom rozpoznać kompleksy militarne i zidentyfikować związane z nimi wartości niematerialne i prawne. Są to poniekąd wyznaczniki kapitału kulturowego, których zachowanie powinno być absolutnym priorytetem [1].

Kasyno oficerskie w Twierdzy Modlin – struktura obiektu, układ funkcjonalno-przestrzenny oraz stan techniczny przed procesem rewitalizacyjnym

Kasyno oficerskie wzniesiono w latach około 1905–1906 według projektu rosyjskiego architekta o nieznanym nazwisku, prawdopodobnie przy współpracy z polskim architektem Piotrem Leonem Karasińskim. Architektura zewnętrzna nosiła cechy neogotyku, a wnętrza zachowano w stylu

eklektycznym. Kasyno stanowiło wojskowy ośrodek kultury, miejsce wypoczynku i rozrywki kadry zawodowej, pracowników cywilnych wojska oraz ich rodzin [15].

Wolnostojący czterokondygnacyjny obiekt z wyeksponowaną arkadą wejściową powstał na planie litery T. Piwnice zajmują obszar pod jego północną i centralną częścią oraz pod klatkami schodowymi. Ściany nośne wzniesiono z cegły ceramicznej pełnej, zaś fundamenty wymurowano z kamienia łamanego. Dach budynku o spadku 20 stopni i różnicowanym kształcie pokryto blachą ocynkowaną, opartą na inżynierskiej więźbie drewnianej pochodzącej z początku XX wieku [15].

Budynek stanowi kompleks składający się z głównego, centralnego trzonu obejmującego hol wejściowy, główną klatkę schodową oraz salę teatralno-kinową. Skrzydło północne, bezpośrednio przylegające do klatki schodowej, zawiera salę balową oraz sale restauracyjne wraz z pomieszczeniami zaplecza kuchennego. Skrzydła wschodnie i zachodnie, niemal identyczne (przy czym wschodnie obejmuje dodatkową klatkę schodową), są niższe niż centralna część budynku.

Fot. 3. Winda w strefie głównego holu; źródło: fot. własna

Przed rozpoczęciem procesu rewitalizacyjnego przystąpiono do oceny ogólnego stanu technicznego budynku oraz zaplanowania działań naprawczych w celu przywrócenia optymalnej trwałości i funkcjonalności.

Fot. 4. Sufit w sali teatralno-kinowej – stan po rewitalizacji; źródło: fot. własna

Fot. 5. Foyer przed salą teatralno-kinową – stan po rewitalizacji; źródło: fot. własna

Fot. 6. Oryginalny żyrandol z sali teatralno-kinowej; źródło: fot. własna

Ekspertyzę wykonała firma Integra sp. z o.o. Szczególną wadliwość wykazały więźba dachowa oraz związane z nią pokrycie. Podano je remontowi na wczesnym etapie inwestycji ze względu na negatywny wpływ korozji biologicznej i zawilgocenia. Podobne problemy dotyczyły stropów, szczególnie w konstrukcji drewnianej, które także wymagały gruntownego remontu [16].

Pierwotne ściany działowe, wykonane w konstrukcji szkieletowej drewnianej, uległy zniszczeniu pod wpływem czynników atmosferycznych i wilgoci. Późniejsze, murywane z cegieł pełnych, wykazywały zarysowania, pęknięcia, ubytki w strukturze tynku, zawilgocenia, pleśń i zagrzybenie. Przyczyną było wieloletnie wnikanie wody deszczowej z uszkodzeń w obróbkach blacharskich, rynnach, rurach spustowych, brak zachowania ciągłości ogrzewania budynku oraz prawdopodobnie brak pionowej izolacji przeciwwilgotnościowej w przypadku ścian piwnic [16].

W różnym stopniu zachowały się także oryginalne sztukaterie i polichromie o dużym znaczeniu zabytkowym. Stolarka okienna i drzwiowa ujawniała ślady eksploatacji wynikające z długotrwałego użytkowania (fot. 1., 2.).

Posadzki kamionkowe na powierzchniach komunikacyjnych oraz pozostałe podłogi, wykonane głównie z parkietu drewnianego, uległy naturalnemu zużyciu. Ich stan nie wymagał jednak całkowitej wymiany, lecz jedynie miejscowych prac renowacyjnych.

Rewitalizacja kasyna oficerskiego – zakres prac konserwatorskich i adaptacja do nowej funkcji

Projekt architektoniczno-budowlany oraz wykonawczy rewitalizacji kasyna oficerskiego wykonała firma Msquare z Warszawy. Obejmował prace związane z remontem elewacji, zagospodarowania terenu wokół obiektu oraz wytyczne dotyczące adaptacji i rewitalizacji wnętrza.

W piwnicach zaprojektowano pomieszczenia techniczne, szatnie oraz sanitariaty. Na parterze strefę wejściową, pomieszczenia obsługi turystów, sanitariaty, hol z paradną klatką schodową, sale opieki środowiskowej, kawiarnię oraz restaurację z zapleczem gastronomicznym i pomieszczenia socjalne. Na piętrze znajduje się foyer, sala teatralno-kinowa z zapleczem oraz garderobami, sala balowa, sala konferencyjno-warsztatowa, sanitariaty, sala warsztatowa i pomieszczenia techniczne. Nowe ściany działowe przewidziano w technologii lekkiej opartej o płyty kartonowo-gipsowe, co zapewniło nienaruszenie pierwotnej struktury murów obiektu. Zastosowano je w sanitariatach i w strefie zaplecza gastronomicznego. W pozostałych pomieszczeniach wykorzystano pierwotny układ ścian, realizując ideę „wpisania”, a nie

„wcięcia” nowej funkcji do obiektu zabytkowego [17] (rys. 1., 2.).

Obiekt został przystosowany dla osób z niepełnosprawnościami. Wprowadzono przeszkloną, możliwie najmniej ingerującą w zabytkową przestrzeń windę łączącą piwnicę, parter i pierwsze piętro oraz zniwelowano progi (fot. 3.). Zadbano także o odpowiednie szerokości ciągów komunikacyjnych i zainstalowano domofon przywotawczy w strefie głównego wejścia [16].

W piwnicach, w ramach prac konserwatorskich, zidentyfikowano obszary dotknięte wilgocią oraz widoczne wykwyty soli. Przeprowadzono mechaniczne oczyszczenie sklepień, murów i podłóg mające na celu usunięcie wszelkich zanieczyszczeń oraz poprawę ogólnego stanu technicznego struktur. Kolejno osuszono mury w obszarach dotkniętych wilgocią i poddano renowacji istniejące posadzki [15].

Na wyższych kondygnacjach ściany oczyszczono mechanicznie i chemicznie z wtórnych powłok malarskich oraz wzmocniono lub usunięto słabe strukturalnie tynki. Następnie wykonano nowe wapienne wyprawy tynkarskie o parametrach zbliżonych do pierwotnie użytych. Ściany oraz sztukaterie pomalowano zgodnie z zaleceniami konserwatorskimi barwami ustalonymi na podstawie tzw. odkrywek pasowych, które umożliwiły identyfikację pierwotnej kolorystyki. W pomieszczeniach, w których zachowały się sztukaterie, usunięto z nich wtórne przemalowania, wykonano miejscowo czyszczenie, a ubytki uzupełniono techniką narzutu w gipsie. Większe brakujące elementy odtworzono poprzez wykonanie odlewów z gipsu i wklejenie ich w brakujące miejsca (fot. 4., 5.). Wszystkie oryginalne detale sztukatorskie, służące za modele, zostały ponownie zamontowane w obiekcie.

Zachowana stolarka drzwiowa była wielokrotnie przemalowywana, co wymagało usunięcia wtórnych powłok malarskich metodą chemiczną. Ubytki drewna uzupełniono poprzez flekowanie fragmentami drewna pochodzącymi ze starych okien z kasyna (dla zachowania oryginalności tkanki) oraz położenie szpachłówki i wykończono w pierwotnej kolorystyce ustalonej na podstawie odkrywek. Niestety okna były w zdecydowanie gorszym stanie technicznym, stąd podjęto decyzję o wykonaniu nowych na wzór historycznych [18].

Drewniane podłogi, głównie układane jako parkiety we wzór pojedynczej jodełki, oczyszczono metodą fizyczną i chemiczną. Ubytki uzupełniono poprzez flekowanie i kitowanie, uzupełnienia opracowano poprzez wyszlifowanie powierzchni, a następnie położono trzy warstwy lakieru. W pomieszczeniach, w których zachowała się posadzka ceramiczna (np. wiatrołap i główny hol), po oczyszczeniu powierzchni i usunięciu wtórnych, betonowych wstawek oraz spękanych

Fot. 7. Tafle parkietu z sali teatralno-kinowej wmontowane w drewnianą podłogę; źródło: fot. własna

Fot. 8. Sala balowa – stan po rewitalizacji; źródło: fot. własna

płytek wykonano repliki płytek historycznych, a następnie uzupełniono ubytki. Brakujące elementy wystroju mosiężnego (żyrandole, kinkiety, klamki, okucia, balustrady) zrekonstruowano metodą odlewów na wosk tracony w mosiądzu i wmontowano w odpowiednie miejsca [18] (fot. 6.).

Paradne marmurowe schody znajdujące się w obszernym holu tuż za wiatrołapem oczyszczono i uzupełniono. Rozebrano wtórne, niskie przemurowania, stanowiące elementy lady szatniowej, zamykające boczne wejścia z wiatrotapu do holu i wstawiono w te miejsca składane szklane ściany

wydziałające szatnię oraz pomieszczenie obsługi turystów [19].

Nad podestem piętnaście w północnej ścianie foyer przed salą teatralno-kinową pozostawiono balkon z ozdobną kutą balustradą. Pierwotnie znajdowało się tam okno typu portfenetr z sali balowej, które zostało następnie zamurowane, ale podczas prac rewitalizacyjnych otwór przywrócono.

W obrębie sali teatralno-kinowej podjęto rozległe prace konserwatorskie, obejmujące nie tylko renowację detalu sztukatorskiego, lecz także kompleksową rekonstrukcję sufitu, co autorka opisała we wspomnianym już artykule [8]. Dwanaście tafli parkietu zachowanego z tego pomieszczenia wmontowano w drewnianą podłogę na drugim piętrze znajdującą się przed balkonem wychodzącym na salę (fot. 7).

W sali balowej, zwanej inaczej bankietową, usunięto wtórne przemalowania z powierzchni ścian, sufitów i stolarki drzwiowej oraz dokonano rekonstrukcji powłok mazerunkowych i polichromowanych. Usunięto zabrudzenia z sufitu, malowidła poddano dezynfekcji, a następnie zabezpieczono sztukaterie przez kotkowanie i podklejanie. Łuski odpadającej farby podklejono i wyprostowano poprzez zwilżanie oraz naklejanie bibuły japońskiej. Kolejnym etapem było usunięcie zabezpieczeń z bibuły, uzupełnienie ubytków i dokonanie retuszu farbami żywicznymi (fot. 8).

Wszystkie prace wykonano pod ścisłym nadzorem Komisji Konserwatorskiej Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Podsumowanie

Budynki powojenne wpisują się w lokalną tradycję materialną, której zachowanie jest niezwykle istotne w dobie globalizacji i homogenizacji kulturowej. Są symbolem ważnych idei, które inspirują lokalną tradycję i budują tożsamość [10].

Rewitalizacja kasyna oficerskiego stanowi dobry przykład współpracy interdyscyplinarnych zespołów specjalistów. Kompleksowość działań konserwatorskich, sprawowany nadzór oraz umiejętne wpisanie nowych funkcji przyczyniły się do zachowania integralności i autentyczności zabytku przy jednoczesnym przystosowaniu go do współczesnych potrzeb. Skupiono się nie tylko na naprawach strukturalnych, ale także na ochronie i rekonstrukcji oryginalnych detali architektonicznych, takich jak sztukaterie, polichromie, mazerunki czy stolarka drzwiowa i żyrandole.

Wprowadzone adaptacje uwzględniły zarówno aspekty estetyczne, jak i funkcjonalne, z zachowaniem szacunku dla historycznego kontekstu. Stworzono przestrzeń otwartą i dostępną dla różnych grup społecznych. Miasto planuje organizację w kasynie działań aktywizujących mieszkańców, tworząc bogatą ofertę kulturalną i edukacyjną,

jak na przykład: seanse filmowe i spektakle teatralne, koncerty, wystawy, kluby dyskusyjne, zajęcia Uniwersytetu Trzeciego Wieku, szkolenia, konferencje, zajęcia dla dzieci, miejsce na ceremonię ślubną lub plan zdjęciowy do filmów [7]. Przeprowadzone prace konserwatorskie nie tylko zabezpieczyły zabytki przed degradacją, ale przede wszystkim nadały mu nowe życie, umożliwiając korzystanie z niego przez współczesne pokolenia.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] Rudnicka-Bogusz M., The Genius loci Issue in the Revalorization of Post-Military Complexes: Selected Case Studies in Legnica (Poland), *Buildings*, 2022, 12, 232.
- [2] Affelt W.J., Estetyka zabytku budownictwa jako wyzwanie dla jego adaptacji, [w:] Szymgin B. (red.), *Adaptacja obiektów zabytkowych do współczesnych funkcji użytkowych*, Wydawnictwo Politechniki Lubelskiej, Warszawa–Lublin 2009.
- [3] Bogdanowski J., Krajobraz warowny XIX/XX w. dzieje i rewitalizacja, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków 1993.
- [4] Lewicka M.L., Nieinwazyjna metoda modernizacji i aranżacji wnętrz w budowlach zabytkowych, [w:] Szymgin B. (red.), *Adaptacja obiektów zabytkowych do współczesnych funkcji użytkowych*, Wydawnictwo Politechniki Lubelskiej, Warszawa–Lublin 2009.
- [5] Szymgin B., Wprowadzenie, [w:] Szymgin B. (red.), *Adaptacja obiektów zabytkowych do współczesnych funkcji użytkowych*, Wydawnictwo Politechniki Lubelskiej, Warszawa–Lublin 2009.
- [6] Murzyn-Kupisz M., Europejskie fundusze pomocowe a konserwacja i adaptacja obiektów zabytkowych, [w:] Szymgin B. (red.), *Adaptacja obiektów zabytkowych do współczesnych funkcji użytkowych*, Wydawnictwo Politechniki Lubelskiej, Warszawa–Lublin 2009.
- [7] <https://www.funduszedlamazowska.eu/aktualnosci/kasyno-oficerskie-w-twierdzy-modlin-zachwyca-tak-dzialaja-fundusze-europejskie/> (dostęp: 10.01.24).
- [8] Janicka-Świerguta K., Rekonstrukcja sufitu w sali teatralno-kinowej kasyna oficerskiego w Twierdzy Modlin, „Builder” 2022; 303(10):56-60. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0015.9802>.
- [9] <https://mazovia.pl/pl/konkursy/rozstrzygniecie-iii-edycja-konkursu-renowacja-roku-zabytkow-mazowska.html> (dostęp: 10.01.24).
- [10] Rudnicka-Bogusz M., Revaluation versus tangible and intangible assets of the military architecture heritage, [w:] *Envisioning Architectural Narratives*, red. Di Mascio D., Wydawnictwo Uniwersytet w Huddersfield 2021.
- [11] Górski M., Konserwatorskie zasady adaptacji dzieł obronnych fortyfikacji nowszej w kontekście funkcji dydaktycznej zabytku, [w:] Szymgin B. (red.), *Adaptacja obiektów zabytkowych do współczesnych funkcji użytkowych*, Wydawnictwo Politechniki Lubelskiej, Warszawa–Lublin 2009.
- [12] Rudnicka-Bogusz M., The architecture and spatial disposition of 19th- and 20th- century military building complexes in Silesia. Typology, design, regeneration – preliminary study, „Architectus” 2015, 2(42).
- [13] Gawryluk D., Konserwatorskie uwarunkowania adaptacji zabytkowych carskich budynków koszarowych z przełomu XIX i XX wieku na muzeum, „Materiały Budowlane” 11/2017.
- [14] Gawryluk D., Playing at barracks or playing with barracks?, „Czasopismo Techniczne Architektura”, 9-A/2015.
- [15] Brzozowska-Drozdowicz U., Mądrach G., Program prac konserwatorskich elewacji i wnętrz Kasyna Oficerskiego w Twierdzy Modlin, t. I: Historia + Elewacje + Piwnice, 2018, materiał dzięki uprzejmości Urzędu Miejskiego w Nowym Dworze Mazowieckim.
- [16] Gozdalik M., Manista M., Remont i rewitalizacja zabytkowego budynku Kasyna Oficerskiego w Twierdzy Modlin przy ul. Ledóchowskiego nr 160 w Nowym Dworze Mazowieckim (dziątka o nr ew. 9, 10 w obrębie 3-03) – w ramach programu „Wzrost regionalnego potencjału turystycznego poprzez ochronę obiektów zabytkowych”. Projekt wykonawczy, 2020, materiał dzięki uprzejmości Urzędu Miejskiego w Nowym Dworze Mazowieckim.
- [17] Tajchman J., Standardy w zakresie projektowania, realizacji i nadzoru prac konserwatorskich dotyczących zabytków architektury i budownictwa, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Toruń–Warszawa 2014.
- [18] Brzozowska-Drozdowicz U., Mądrach G., Program prac konserwatorskich elewacji i wnętrz Kasyna Oficerskiego w Twierdzy Modlin, t. III: 1 piętro + 2 piętro, 2018, materiał dzięki uprzejmości Urzędu Miejskiego w Nowym Dworze Mazowieckim.
- [19] Brzozowska-Drozdowicz U., Mądrach G., Program prac konserwatorskich elewacji i wnętrz Kasyna Oficerskiego w Twierdzy Modlin, t. II: parter, 2018, materiał dzięki uprzejmości Urzędu Miejskiego w Nowym Dworze Mazowieckim.

DOI: 10.5604/01.3001.0054.5199

PRAWIDŁOWY SPOSÓB CYTOWANIA
Janicka-Świerguta Katarzyna, 2024, *Rewitalizacja wnętrza Kasyna Oficerskiego w Nowym Dworze Mazowieckim*, „Builder” 06 (323).
DOI: 10.5604/01.3001.0054.5199

STRESZCZENIE:

Rewitalizacja dziedzictwa architektonicznego stanowi ważny obszar działań mających na celu przywrócenie życia historycznym strukturom oraz zachowanie ich wartości kulturowych. W tym kontekście niedawno zakończone prace konserwatorskie w kasynie oficerskim w Nowym Dworze Mazowieckim nadały mu istotną rangę na terenie kompleksu Twierdzy Modlin. W artykule przeanalizowano proces rewitalizacji wnętrza kasyna, ukierunkowany na przywrócenie dawnej świetności tego zabytkowego miejsca. Prześledzono zmiany przeprowadzone w strukturze obiektu, ich historyczny kontekst oraz wpływ procesu rewitalizacji na odbiór społeczny i funkcjonalność. Artykuł stanowi studium przypadku i dąży do wniesienia wkładu w zrozumienie oraz dokumentację procesu ochrony i odnowy architektonicznej kasyna oficerskiego, a także podkreślenia jego wartości kulturowej.

SŁOWA KLUCZOWE:

rewitalizacja, zabytek, kasyno oficerskie, Twierdza Modlin

ABSTRACT:

REVITALIZATION OF THE INTERIOR OF THE OFFICERS' CASINO IN NOWY DWÓR MAZOWIECKI.

Revitalization of architectural heritage is an important area of activities aimed at restoring life to historical structures and preserving their cultural values. In this context, recently completed conservation works at the Officer's Casino in Nowy Dwór Mazowiecki have given it an important position in the Modlin Fortress complex. The article analyzes the process of revitalizing the interior of the casino, aimed at restoring the former glory of this historic place. The changes made to the structure of the facility, their historical context and the impact of the revitalization process on social perception and functionality were examined. The article is a case study and seeks to contribute to the understanding and documentation of the process of protection and architectural restoration of the Officers' Casino, as well as to highlight its cultural value.

KEYWORDS:

revitalization, monument, Officer's Casino, Modlin Fortress